

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Цветан Георгиев Цветков, Университет за национално и световно стопанство, катедра „Национална и регионална сигурност“; Научна специалност Икономика и управление (Иновации и управление на инвестициите в отбраната и сигурността)

*Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“***

Автор на дисертационния труд Жуман Елдар

Тема на дисертационния труд: Совершенствование системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии Республики Казахстан

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед № 571/18.09.2023 г. на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“.

1. Информация за дисертанта

От автобиографията на дисертанта личи, че той е завършил бакалавърско образование в авторитетни висши учебни заведения – Остравски технически университет (Острава, Чехия) и Московски технологичен институт. Получава магистърска степен в Остравски технически университет със специалност „Мениджмънт на качеството“. Тази солидна подготовка е дала възможност на дисертанта да навлезе в дълбочина на изследваните проблеми и да постигне високо качество на своя труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем 137 страници основен текст. Състои се от въведение, три глави с по три точки във всяка от тях, заключение и списък с използвани източници. Съдържа 15 таблици и 19 фигури (рисушки). Списъкът с използвани източници съдържа 133 заглавия на руски, чешки и английски език, и списък с интернет ресурси.

Избраната от автора тема е безспорно актуална и значима както в дългосрочен, така и в краткосрочен план. Актуалността на темата е обоснована много задълбочено и логично във въведението на изследването, както и в автореферата.

Декларираната цел на труда е да се разработят теоретични и практически препоръки за подобряване на управлението на качеството на продукцията по примера на строителната индустрия на Република Казахстан. За постигане на целта са формулирани и изпълнени десет задачи.

За обект на изследване са избрани предприятията от строителната индустрия на Република Казахстан. Предмет на изследването са организационните и икономическите отношения, възникващи в процеса на управление на качеството на продукта.

Считам, че целта, задачите, обектът и предметът на изследване са много добре подбрани, обвързани са логически помежду си и съответстват на темата на дисертационния труд.

Структурата на труда е много добре обмислена и съответства на замисъла на изследването. Авторът демонстрира отлично познаване на наличната научна литература по всички изследвани от него научни области.

Авторът е анализирал множество литературни източници, което му е дало възможност да оцени прецизно състоянието на решаването на изследваните от него проблеми в световната литература.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати и приноси

Трудът е изграден въз основа на следната логика. Първоначално са изследвани теоретичните основи на системата за управление на качеството в условията на пазарни отношения. В по-конкретен план са анализирани: същността и значението на управлението на качеството в пазарни условия, фактичното състояние на управлението на качеството в Република Казахстан, популярните съвременни методи за управлението на качеството в строителните предприятия.

Във втората глава е направен анализ на системата за управление на качеството в предприятията от строителната индустрия на Казахстан. По-конкретно е изследвано: съвременното състояние и тенденциите в развитието на строителната индустрия в страната, оценка на системата за управление на качеството в предприятията от строителната индустрия.

В третата глава е представена логиката и е предложен механизъм за внедряване на системата за управление на качеството в предприятията от строителната индустрия на Казахстан.

Считам, че избраната от автора методика на изследването съответства на замисъла, целта, обекта и предмета на изследване.

Според мен в изследването са налице множество научно-приложни резултати, основните от които са както следва: разработен е SWOT анализ на системата за управление на качеството в предприятията от строителната индустрия на Казахстан (стр. 24), разработена е структурна схема на строителния процес от позицията на процесния подход (стр. 115), разработен е системен модел на механизма за внедряване и използване на системата за управление на качеството в предприятията от строителната индустрия в съответствие с ISO 9001 и

алгоритъм за внедряване на системата за управление на качеството в девет стъпки (стр. 121-122).

Авторът е представил две различаващи се съвкупности от приноси – една в дисертационния труд (стр. 128) и втора – в автореферата (стр. б). Аз бих приел първата съвкупност от приноси, и бих ги представил по следния начин:

- Извършен е проблемен анализ на състоянието на системата за управление на качеството на строителните предприятия на Република Казахстан, въз основа на който са изведени основните съществуващи проблеми.

- Обобщен и систематизиран е световният опит в използването на съвременни инструменти за управление на качеството и са идентифицирани възможностите за неговото приспособяване за внедряване в строителните предприятия на Република Казахстан.

- Представени са допълнителни доказателства за връзката между системата за управление на качеството и финансовото състояние на фирмите в строителния отрасъл.

- Въз основа на анализ на световния опит е разработен механизъм за въвеждане на система за управление на качеството в предприятията от строителния отрасъл.

- Разработеният механизъм е апробиран на практика чрез множество научни публикации в авторитетни международни издания.

Считам, че идеята за разработване на механизъм за внедряване на система за управление на качеството, в съчетание с използване на процесния подход е основополагаща в настоящото изследване.

Приносите на автора са с ясно изразен практико-приложен характер и са насочени към приложение на научни постижения в практиката. Могат да бъдат използвани за подобряване на практиката на управлението на качеството в предприятията от строителната индустрия

на Република Казахстан. Приносите безспорна са резултат от личните усилия на автора.

Не откривам наличие на плагиатство в дисертационния труд и не съм получавал информация за наличие на плагиатство.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Авторът има множество публикации (общо 14), от които две на английски език и 12 – на руски език. Всички публикации са по темата на дисертационния труд и отразяват важни моменти от него. Считам, че в резултат от публикациите, идеите на дисертационния труд са получили достатъчно отражение в научната литература.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът е с обем 39 стандартни страници. В него се представя: обща характеристика на дисертационния труд (степен на развитие на проблема, цел и задачи на работата, научен принос, практическо значение, обект на изследване, предмет на изследване, теоретична основа на дисертационния труд, ограничения на изследването, методологическа основа на дисертационния труд, апробация и внедряване на резултатите от изследването, публикуване на резултатите от изследването, структура и обем на дисертационния труд); съдържание и структура на дисертационния труд; кратко изложение на дисертационния труд; списък с научни и научно-приложни приноси от дисертационния труд; списък с научни публикации по труда.

Считам, че авторефератът дава ясна и обективна представа за съдържанието и резултатите от изследването.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

1. Заглавията на някои от точките не съответстват на тяхното

съдържание. Например точка 2.3. е озаглавена „Финансовый анализ системы управления качеством продукции строительного предприятия“, но в нея не се говори за финансов анализ в общоприетия смисъл на този процес. Вместо това са представени изследванията на други учени в областта на финансовия анализ на строителното предприятие.

2. Дали винаги постигането на най-висок качество трябва да бъде поставяно като цел (стр. 13)? Не трябва ли да се отчита и съотношението цена – качество?

3. Необходимо е допълнително обяснение как информацията от таблица 12 доказва, че рентабилността на продукцията на строителната компания пряко зависи от ефективността на функциониране на системата за управление на качеството (стр. 93).

4. Необходимо е обяснение на това как коефициентът на разходите за организиране на дейността на предприятието и производство на готова продукция се изчислява като сума от инвестициите в организиране на система за управление на качеството на предприятието и текущите разходи за функциониране на СУК (които са абсолютни величини), стр. 102-103.

5. Някои технически бележки. Текстът в анетките на две от колоните в рисунка 2 (стр. 11) се повтарят. Повторение на абзац на стр. 78.

7. Заключение

Рецензията е резултат от много задълбочен и системен труд. Съдържа научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката. Кандидатът притежава задълбочени теоретични знания и способности за провеждане на самостоятелни научни изследвания и систематизиране на резултатите от тях. Трудът

отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане.

Като отчитам значимите научни постижения, силните страни на труда и незначителната тежест на препоръките, му давам положителна оценка.

Препоръчвам на уважаемото Научно жури да приеме труда като отговарящ на изискванията и да присъди на Жуман Елдар образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма „Икономика и управление” (индустрия).

24.10.2023 г.

Подпис:

.....

РЕЦЕНЗИЯ

От: *проф. д-р Цветан Георгиев Цветков, Университет национального и мирового хозяйства, кафедра «Национальная и региональная безопасность»; Научная специальность Экономика и менеджмент (Инновации и управление инвестициями в оборону и безопасность)*

Тема: *Диссертационная работа на соискание ученой и научной степени «Доктор».*

Автор диссертации – *Жуман Елдар.*

Тема диссертации: *Совершенствование системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии Республики Казахстан*

Основание представления рецензии: *участие в составе научного жюри для защиты диссертации согласно Приказу № 571/18.09.2023 г. Ректора ВСУ имени Черноризец Храбър.*

1. Сведения о диссертанте

Из автобиографии диссертанта видно, что бакалавриат он получил в авторитетных высших учебных заведениях – Остравском техническом университете (Острава, Чехия) и Московском технологическом институте. Получил степень магистра в Остравском техническом университете по специальности «Менеджмент качества». Такая солидная подготовка позволила диссертанту глубоко вникнуть в исследуемую проблему и добиться высокого качества своей работы.

2. Общая характеристика представленной диссертационной работы.

Общий объем представленного на рецензирование диссертации составляет 137 страниц основного текста. Состоит из введения, трех глав по три пункта в каждой, заключения и списка использованных источников. Содержит 15 таблиц и 19 рисунков. Список использованных источников содержит 133 названия на русском, чешском и английском языках, а также список интернет-ресурсов.

Тема, выбранная автором, бесспорно актуальна и значима как в долгосрочной, так и в краткосрочной перспективе. Актуальность темы обоснована очень подробно и логично как во введении исследования, так и в автореферате.

Заявленная цель работы – разработка теоретических и практических рекомендаций по совершенствованию управления качеством продукции на примере строительной отрасли Республики Казахстан. Для достижения цели были сформулированы и реализованы десять задач.

В качестве объекта исследования были выбраны предприятия строительной индустрии Республики Казахстан. Предметом исследования являются организационно-экономические отношения, возникающие в процессе управления качеством продукции.

Считаю, что цель, задачи, объект и предмет исследования выбраны очень удачно, логически связаны друг с другом и соответствуют теме диссертационной работы.

Структура работы очень хорошо продумана и соответствует цели исследования. Автор демонстрирует отличное знание существующей научной литературы по всем исследуемым им научным направлениям.

Автор проанализировал многочисленные литературные источники, что дало ему возможность точно оценить состояние решения исследуемых им проблем в мировой литературе.

3. Оценка полученных научных и научно-прикладных результатов и вкладов

Работа построена по следующей логике. Сначала автор исследует теоретические основы системы менеджмента качества в условиях рыночных отношений. В более конкретном плане анализируются: сущность и значение менеджмента качества в рыночных условиях, фактическое состояние менеджмента качества в Республике Казахстан, популярные современные методы управления качеством на строительных предприятиях.

Во второй главе проведен анализ системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии Казахстана. Более конкретно анализированы: современное состояние и тенденции развития строительной индустрии в государстве, оценка системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии.

В третьей главе представлена логика и механизм внедрения системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии Казахстана.

Считаю, что выбранная автором методика исследования соответствует идее, цели, объекту и предмету исследования.

На мой взгляд, в исследовании имеется множество научных и прикладных результатов, основные из которых следующие: разработан SWOT-анализ системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии Казахстана (с. 24), разработана структурная схема строительного процесса с позиции процессного подхода (с. 115), разработана системная модель механизма внедрения и использования

системы менеджмента качества на предприятиях строительной индустрии в соответствии с ISO 9001 и алгоритм для внедрения системы менеджмента качества в девять шагов (стр. 121-122).

Автор представил два разных набора научных вкладов – один в диссертации (стр. 128), а второй – в автореферате (стр. 6). Я бы принял первый набор вкладов и представил их следующим образом:

- Проведен проблемный анализ состояния системы менеджмента качества строительных предприятий Республики Казахстан, на основе которого выявлены основные существующие проблемы.

- Обобщен и систематизирован мировой опыт использования современных инструментов управления качеством, а также определены возможности их адаптации для внедрения на строительных предприятиях Республики Казахстан.

- Представлены дополнительные доказательства взаимосвязи между системой менеджмента качества и финансовым состоянием фирм строительной отрасли.

- На основе анализа мирового опыта разработан механизм внедрения системы менеджмента качества на предприятиях строительной отрасли.

- Разработанный механизм апробирован на практике благодаря многочисленным научным публикациям в авторитетных международных изданиях.

Считаю, что идея разработки механизма внедрения системы менеджмента качества в сочетании с использованием процессного подхода является основополагающей в настоящем исследовании.

Научный вклад автора имеет ярко выраженный практико-прикладной характер и направлен на применение научных достижений на практике. Он может быть использован для совершенствования практики управления качеством на предприятиях строительной

индустрии Республики Казахстан. Вклад, несомненно, является результатом личных усилий автора.

Плагиата в диссертации я не обнаруживаю и никакой информации о плагиате не получал.

4. Оценка публикаций по диссертации

Автор имеет множество публикаций (всего 14), из них две на английском и 12 на русском языке. Все публикации посвящены теме диссертационной работы и отражают важные ее моменты. Считаю, что в результате публикаций идеи диссертации нашли достаточное отражение в научной литературе.

5. Оценка автореферата

Объем автореферата составляет 39 стандартных страниц. В ней представлены: общая характеристика диссертационной работы (степень разработанности проблемы, цель и задачи работы, научный вклад, практическая значимость, объект исследования, предмет исследования, теоретическая основа диссертационной работы, ограничения исследования, методологическая основа диссертационной работы, практическая проверка и внедрение результатов исследования, публикация результатов исследования, структура и объем диссертационной работы); содержание и структура диссертации; краткое изложение диссертационной работы; перечень научных и научно-прикладных вкладов диссертационной работы; список научных публикаций по диссертации.

Я считаю, что автореферат дает четкое и объективное представление о содержании и результатах исследования.

6. Критические замечания, рекомендации и вопросы

1. Названия некоторых пунктов не соответствуют их содержанию. Например, пункт 2.3. озаглавлен «Финансовый анализ системы управления производством строительных предприятий», но в нем не идет речь о финансовом анализе в общепринятом понимании этого процесса. Вместо этого представлены исследования других ученых в области финансового анализа строительного предприятия.

2. Всегда ли целью должно быть достижение высочайшего качества (стр. 13)? Не стоит ли учитывать еще и соотношение цены и качества?

3. Необходимо дальнейшее пояснение, каким образом данные из таблицы 12 доказывают, что рентабельность продукции строительной компании напрямую зависит от эффективности функционирования системы управления качеством (с. 93).

4. Необходимо пояснить, как рассчитывается коэффициент затрат на организацию деятельности предприятия и производство готовой продукции как сумму инвестиций в организацию системы менеджмента качества предприятия и текущих затрат на функционирование СМК (которые представляют собой абсолютные значения), стр. 102-103.

5. Некоторые технические замечания. Текст в заголовках двух столбцов на рисунке 2 (стр. 11) повторяется. Повтор абзаца на странице 78.

7. Заключение

Рецензируемый труд является результатом очень тщательной и систематической работы. Он содержит научные и прикладные результаты, представляющие собой оригинальный вклад в науку. Кандидат обладает глубокими теоретическими знаниями и способностями проводить самостоятельные исследования и

систематизировать их результаты. Работа соответствует требованиям Закона о развитии академических кадров в Республике Болгария и правилах его применения.

Учитывая значительные научные достижения, сильные стороны работы и малый вес рекомендаций, ставлю ему положительную оценку.

Рекомендую уважаемому Ученому жюри признать работу соответствующей требованиям и присвоить Жуману Елдару образовательную и научную степень «доктор» по специальности 3.7. Администрация и управление, Докторская программа «Экономика и управление» (индустрия).

24.10.2023 г.

Подпись:

.....